

Агитатордын БЛОКНОДЫ

1983

ФЕВРАЛЬ

2 №

Бастыра ороондордын пролетарийлери, бириккилегер!

АГИТАТОРДЫН БЛОКНОДЫ

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
пропаганда ла агитация бөлүгү

1983 j.
февраль
2 №

Алтайдын бичиктер чыгарар издательствозынын
Туулу Алтайдагы бөлүгү

БАЖАЛЫКТАР

Коммунизмнинг эрчимдў строителдери	3
СССР-дин Государственный флагы	9
Улу керектерди улалтаачылар	20
Бешјылдыктагы мергендў иштин једимдери	25
Колбуларды јарандырап јолдогы буудактар	30

СОДЕРЖАНИЕ

Активные строители коммунизма	3
Государственный флаг СССР	9
Продолжатели великих дел отцов	20
Трудовые ритмы пятилетки	25
Барьеры на пути контактов	30

КОММУНИЗМНИНГ ЭРЧИМДУ СТРОИТЕЛЬДЕРИ

(Үй улустын Телекейлик күни — 8-чи Мартка)

Социалист үй улустын 1910 жылда өткөн II Телекейлик конференциясы 8-чи Мартты үй улустын Телекейлик күни — ишкүчиле јаткан үй улус эр улусла тен праволорлу болоры учун тартыжуда бирлик болорынын күни эдип јылдын ла темдектеп турар деп јөптөгөн. Бу күнди баштапкы катап Германияда, Австрияда, Швейцарияда ла Данияда 1911 жылда «Иштеп турган үй улуска социализм учун тартыжуда ийделерди бириктирерине үн беретен праволор јеткилдеер» кычырула темдектеген.

Россияда үй улустын Телекейлик күнин баштапкы катап Петербуртта 70 жыл мынан озо, 1913 жылда байрамдаган. Байрам «үй улуска эр улусла тен политический ле экономический праволор берер тартыжуны тынытканыла» өткөн.

Јетен жыл — ас өй эмес. Ол јылдардын туркунына јер үстинин политический кебери чек өскөлөнди. Эки катап телекейлик јуунын от-көрнөөлү өрти башталган. Азийгы колониальный империялар јайрадылала, јаңы госуларстволор төзөлгөн. Капитализмнин бирлик системазы јемирилеле, социализмнин телекейлик системазы јаан өзүмнин телкем јолына туруп алды. Өткөн јылдарда политический, экономический, культурный, научно-технический иштерде улу јаан керектер эдилген.

Бистин өйдө ајарулу керектердин бирүзи — үй улус общественный јүрүмде там ла элбеде туружып турганы. Бүгүн телекейде 600 миллионго шыдар үй улус иштенип јат, ол иштеп турган ончо улустын 30 проценти. Үй улус общественный производодо туружа бергени олардын политический ле социальный эрчимин тыныдып туру.

Бириккен Нациялардын Организациязы обществонын ичкери өзүминде үй улус јаан учурлу болгонын ајаруга алып, олар телекейдин бастыра ороондорында эр улусла тен праволорлу болорын јеткилдеерге амадап, 1976 жылдан ала 1985 жылга јетире «Тен праволорлу болорын, ичкери өзөрин, амыр-энчүни јеткилдеер» кычырула «Үй улустын он-јылдыгын» өткүрер деп јарлаган.

Бу жөпти бастыра телекейде бүдүрүп турганыла колбой жер-үстинин эл-жонынын элбек калыгы СССР-дин ле өскө дө социалистический ороондордын ченемелине жаан аяру эткилейт. Ненин учун десе шак ла социализмнин телекейинде үй улус ончо керектерде эр улусла теп-тең праволорлу болоры закон аайынча жеткилделген. Ол керегинде социализмнин ороондорынын Төс закондорунда — Конституцияларында бичилген.

Жаңыс ла Улу Октябрьский социалистический революция женгениле кожо үй-улустын жүрүминде жаңы ой башталган деп айдарга жараар. Бистин ороондо улу жаан революционный жаңыртулардын — жөөжөни тагынан улус ээленерин, кижжи кижини кулданып, күчин жиirin жоголтканынын, индустриализация өткүргенинин, журт хозяйстводо коллективизация эткенинин, культурный революция женгенинин шылтуунда СССР-де үй улус керегинде ончо сурактар, телекейдин историясында баштапкы катап жүрүмде бүдүп баштаган.

Шак ла бистин ороондо үй улус телекейде элден озо эр улусла тең праволорлу боло бергенине, озор эл-жоннын жүрүминин ле ижинин жүзүн-башка бөлүктеринде эрчимдү туружар аргалу боло бергенине совет албаты жолду оморкойт.

Совет улус социалистический жүрүмге берингенин, Ада-Төрөлин учы-кыйузы жок сүүгенин, турумкайын баштапкы бешжыядыктардагы мергендү иштерде, колхозторго бириккен крестьяндардын өмөлик ижинде, Ада-Төрөл учун Улу жуунын жылдарында фронттогы от-калапту жуу-согуштарда, тылдагы ат-нерелү иштерде көргүскендер.

Ада-Төрөл учун Улу жуунын жылдарында бүдүн-жарым миллион совет үй кижжи Советский черүде болгон ло бастыра фронттордо калжу өштүлө жалтанбазын көргүзүп жуулашкан. Тылдагы келиндер ле кыстар фронтты мылтык-жепселле, ок-таарыла, аш-курсакла, кийимле үзүк жок жеткилдеерге түни-түжиле иштенген. Шыркалу жуучылдарга бойлорынын канын берген, бойлорынын балдарын ла өскүс балдарды азырап чыдаткан үй улустын, шыркалаткан жуучылдарды эмдеп жаскан врачтардын ла өскө дө эмчилердин эткен ат-нерелү керектерин бистин албаты үргүлжиге ундыбас.

Тыныда өскөн социализмнин айалгаларында үй улус ончо жанынан тең өзөтөн, обществодо эрчимдү туружатан элбек аргалар ачылды. Бүгүн совет үй улус орооннын экономический ийдезин тыныдарына, онын науказын ла культуразын өнжидип жарандыраына, жит үйени өскүрүп чыдарына сүреен жаан жөмөлтө эдип жадылар. СССР-де бар ма-

териальный ла духовный байлык-јөөжөннн јаан үлүзи үй улустын колыла, олордын билгириле, сагыш-шүүлтези, күүн-табыла эдилген. Ороондо ишмекчилердин ле служащий-лердин 51 проценти, колхозчылардын 47 проценти үй улус. Иштеп турган үй улустын көп нургуны сагышла иштеер иште, башкартунын аппаратадында, машиналарды ла механизмдерди иштедеринде ле шиндееринде. Жаан промышленный предприятиелерде автоматический линияларды башкарып, шиндеп турган операторлордын 70 проценти — үй улус. Машиналар эдер заводтордо, химический, электронный промышленностьто, электротехникада үй улустын тоозы көптөйт. Бу иштер техника ичкери өзөрнн јеткилдеген, улустан бийик таскаду ла билгир керексиген иштер болуп јат.

Бистин орооннын јурт хозяйствозы түрген өзүп тыгып турганында үй улустын јаан јөмөлтөзи бар. Олор партиянын аграрный политиказын јүрүмде бүдүрерине бастыра бойлорынын арга-чыдалын берип, эрчимдү иштенип јадылар. Јурт хозяйствоннын специалисттеринин — агрономдордын, зоотехниктердин, ветеринарлардын тоозында 38 проценти — үй улус.

Бистин миллиондор тоолу үй улус бастыра бойынын ийдезин ле билерин берип, кичеенип иштеп турулар. Олор он биринчи бешјылдыктын јакылтадарын јүрүмде бүдүрерине јаан јөмөлтө эдип турулар. Бистин јакшынак ишчи үй улустарынын эрчимдү ижи ле јаан једимдери керегинде газеттерден, радиодон ло телевидениеден бис кажы ла күн таныжып турус.

Албатынын үредүзинде ле су-кадыкты корыырында үй улус баштаачы јерде дезе, јастыра болбос. Бийик ле аңылу орто үредүлү специалисттердин ортодо олордын тоозы — 59 процент. Бистин ороондо кажы ла экинчи инженер — үй кижн. Јарым миллионнон ажыра үй улус — промышленный предприятиелердин ле совхозтордын директорлоры, стройкалардын, организациялардын ла учреждениелердин башкараачылары.

Совет үй улустын общественно-политический эрчимн өскөн. СССР-дин Верховный Советинин депутадына 1187 үй кижн тудулган, эмезе орооннын эн бийик органынын депутаттарынын 32,5 проценти — үй улус. КПСС-тин члендеринин ле членге кандидаттарынын тоозында 4,6 миллион үй кижн, эмезе орооннын коммунисттеринин төртинчи үлүзи — үй улус. Партиянын XXVI съездинде 1329 үй кижн турушкан, эмезе съездтин бастыра делегаттарынын 26,6 процен-

ти — үй улус болгон. Олордын жүрүм-салымы, олордын ижи ле једимдери социалистический жүрүм бойынын бастыра улузына — эр де, үй де улуска ончо јанынан тен өзүп, јайалтазын көргүзип, эрчимдү иштенер аргалар јеткилдеп турганын керелейт.

Совет жүрүм артыкту болгонын керелеген керектердин бирүзи — партия ла государство үй кижинин жүрүмин ле иштер аргаларын јарандыраы, энени ле баланы корыыры јанынан јаантайын кичеенип тургандары. Ол кичеemelдин шылтуунда совет үй улус бойынын профессиональный ла общественный ижин јаан учурлу социальный ишле — эненин ижиле јаан једимдү колбоштырып турулар.

Совет үй улустын ижин корыырында, олор иштенер айалганы јарандыраында калганчы јылдарда анчада ла јакшы кубулталар ла јангыртулар болды. Үй улустын ижин јенилтери, олорго бүдүрерге јенил, ол ок өйдө јеткил төлөп турган иш берери КПСС-тин Программасында бичилген.

Уур ла су-кадыкка каршулу иштерде үй улусты бистин ороондо иштетпей јат. Уур немелер тажыйтан эмезе көдүретен иштерде үй улусты иштедерге јарабас. Кезик профессия иштерде үй улуска иштенер кыска өй, үзеери отпуск, бийик пенсиялар берери ле өскө дө јенилтелер болуп јат. Барлу үй улус, јаш балдарлу энелер аңылу болуш алып јадылар.

1981 јылдан ала иштеп турган энелерге, текши иштегени бир јылдан ас эмес болзо, анайда ок иштебей үренип турган энелерге — Ыраак Күнчыгыштын, Сибирьдин, орооннын түндүгинде райондорында — балазы бир јашка јеткенче кезиктей төлөгөн отпуск берилип јат. Ол ок јөп аайынча государство баштапкы, экинчи ле үчинчи бала чыгарда јангыс катап болуш акча берип туру. Јангыскан энелер кажы ла бала учун айына 20 салковойдон болуш акча алып баштадылар. Ол акчаны бала 16 јашка јеткенче, үренип турала стипендия албай турган учуралда 18 јашка јеткенче алар.

Он биринчи бешјылдыкта энелердин ле балдардын жүрүмин јарандыраы јанынан јаан иштер өдөр, балдарлу билелерге, јангы айылду болгондорго государствонын болужы бийиктеер. Бу иштер үй улустын, балдарлу билелердин јадын-јүрүминин материальный аргаларын јарандыраында јаан учурлу болор.

1981 јылдан ала иштеп турган энелерге эки ле оноң көп балалу болзо, төлөп турган үзеери отпуск берилип јат. Беш ле оноң до көп бала табала, сегис јашка јетире чыдаткан энелерге, анайда ок јаштан ала кенек балалу энелерге бала-

зы сегис јашту ла оноҥ до јаан болзо, бойынын јажы пенсияга чыгарга јеткен, је иштеген текши стажы јетпей де турза, пенсияны берер эдип јөптөөр.

Совет улустын јадын-јүрүмининг материальный ла культурный кемин бийиктедерине государство быјылгы јылда төрт миллиард салковойдон ажыра акча чыгымдаары темдектелген.

Бисти оморкодып турган база бир јаан једим — школдордо каникулдардын өйинде балдар амыраарын төзөгөни. Кажы ла биле бойынын школдо үренип турган балдарын пионерлердин лагерьлерине ије берер аргалу. Бистинг ороондо балдардын садтарына ла ясляларына кажы ла экинчи бала јүрер аргалу. Балдары садта ла ясляда болгоны учун ада-энелери бастыра чыгымдардын јүк ле 20 процентин төлөп јадылар.

1982 јылда 17 апрельдеги Бастырасоюзный коммунистический субботникте иштеп алган акча энени ле баланы корырын оноҥ ары тыгыдарына, анайда ок јууда ла иште кенегендерди јеткилдеерин јарандыраарына ууланды.

Экономический, культурный ла социальный өзүмде сүреен јаан једимдерге Туулу Алтай једип алды. Совет јаннын туркунына бистинг областта јаан јангыртулар ла кубулталар болгон. Ол једимдерге алтай албаты Советский Союзтын бастыра албатыларынын, элден озо улу орус албатынын кысканбай берген болужынын шылтуунда једип алган. Коммунистический партиянын ленинский национальный политиказынын шылтуунда азыйда каан јангы тужында Россиянын сондогон јака јерлеринде јуртаган оок албатылар эмди совет албатылардын бирлик ле нак билезинде тенг өзүп, өнжүп јарана бердилер. Кажы ла нация, ук албаты ичкери өзүп барган кажы ла алтамда бистинг јакшынак үй улузыстын јаан јөмөлтөзи бар.

Бүгүн бис Туулу Алтайдын ат-нерелү үй улузын — Социалистический Иштин Геройлары Т. И. Марчинаны ла М. В. Толтокованы, Горно-Алтайскта бөс эдер фабриканын бөс согоочызын, РСФСР-дин јенил промышленнозынын ат-нерелү ишчизин Е. И. Ворошинаны, Шашакмандагы сегис-јылдык үредүлү школдын үредүчизин, СССР-дин албаты үредүчизин Ю. М. Ойноткинованы, РСФСР-дин ат-нерелү артизи А. Ч. Балинаны, областной больницада кардиологический бөлүктин заведующийи, РСФСР-дин ат-нерелү врачы Э. Я. Бедюрованы, ченемел көргүзер «Чуйское» хозяйствонун Маймадагы бөлүгинин уй саачызы Л. И. Сакееваны,

Көксуу-Оозы аймакта Алтыгы-Оймондогы совхозтын уй саачылары М. Б. Байкошеваны, Д. М. Арбынованы, Н. Ф. Черепанованы, Турачактагы совхозтын механизаторы А. В. Юрлованы ла Туулу Алтайда өскө дө көп, көп жакшынак уй улустын ат-нерезин оморкоп адап турубыс.

«Герой-эненин» ады бистин областьта 360 уй кижиге адалган. Жаңыс ла Кош-Агаш аймакта андый күндүлү ат-нере адалган уй улустын тоозы — 116. Кан-Оозы ла Көксуу-Оозы аймактарда — 20 кижиден.

Уй улус, энелер, омордын балдары жакшы жадары, сукадык болоры — партиянын ла государствонун жаантайын кичеemelinde. Туулу Алтайдын уй улусы, бастыра орооннын уй улусы чылап ок, ол кичеemelге каруу эдип, албаты-хозяйствонун ончо бөлүктеринде, эл-жоннын, государствонун текши керектеринде эрчимдү иштенип, жаңы жаан жедимдерге жедип алып турулар.

Советтер ороонынын, социалистический нажылыктын өскө дө государстволорынын иштеп турган уй улусынын жадын-жүрүминде, ижинде жаан кубулталар болды, омор эр улусла бастыра керектерде тен праволорлу болоры жеткилделген. Омордын ырысту жүрүми бастыра телекейге оморкодулу жозок.

Капитал бийлеген ороондордо, жаңы өзүп баштаган государстволордо тен праволорлу болоры учун тартыжып турулар. Омордын жүрүми шыралу, жаш балдары жүзүн-башка оорулардан өлөт, уй улустын ортодо көп улус бичик билбес карачкы жүрүмде.

Бүгүнгү күнде прогрессивный кижиликтин кичеенген төс кереги — жуу жок амыр-энчү жүрүм жеткилдеери, жуу-жепселдерди көптөдөрин токтодоло, балдарга келер өйдө жеткер болбос жүрүм жеткилдеери. Амыр-энчү учун, албатылар нажылык болоры ла өмөлөжөри, социальный ичкери өзөри учун тартыжунын баштаачы жеринде совет уй улус барып жадылар. Бистин орооннын ла социализмнин өскө дө ороондорынын уй улусы Советский государствонун амыр-энчүге күүнзеген политиказын, КПСС-тин XXVI съезди жарадып жөптөгөн Амыр-энчүнин Программанын жарадып, жүрүмде бүдүрерине жаан жөмөлтө эдип турулар.

Бистин орооннын уй улусы Советский Союзтын Коммунистический партиязын, онын ленинский Төс Комитедин күреелей бек туруп алып, бойынын эрчимин XI бешжылдыктын пландарын жүрүмде бүдүрерине ууландырып турулар.

ЛЕКТОРЛОРГО, ПОЛИТИНФОРМАТОРЛОРГО ЛО АГИТАТОРЛОРГО БОЛУШТУ

СССР-дин ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ФЛАГЫ

СССР-дин Государственный флагы, гербы ла гимни бистинг көпнациональный Төрөлистинг аңылу танмалары (символдоры) болуп јат. Олор бистинг албатынын ла государствонын жүрүминде јаан учурлу керек болуп туру. Је андый да болзо, ол танмалардын учурын јетире ондоп болбой турган улус бистинг областта эмди де бар болгонын партийный ла советский органдарга, газеттердин редакцияларына келип турган бир канча письмо-лор керелейт. Бу номерде СССР-дин Государственный флагы керегинде материалды салып јадыс. СССР-дин Государственный гербы ла гимни керегинде материалдар «Агитатордын блокнодынын» келер номерлеринде салылар.

Государственный флаг дегени не?

Государственный флаг — ол государствонын аңылу танмазы. Онын тыш бүдүми закондо (ончозына јуук учуралдарда Конституцияда бичилип јат). Ол государствонын суверенитетинин керези болуп јат. Государстволордын флагтары јангыс өңдү эмезе көп өңдөрлү, гербтү эмезе өскө танмалу (эмблемалу) болот.

Јер үстинде баштапкы флаг качан көрүнгени историяда бичилбеген. Је история мундар, он мундар тоолу флагтар билер, је олордын учурын јартаары аайынча специалисттер эмди де иштеп јадылар. Ол флагтар неден улам табылган?

Мундар јылдардын туркунына кулданган, байыган, тоногон, ас тоолу улус көп тоолу улусты базынган айалгада јуу-јепселди тузаланары, көрүшпези ле өштөжөри јанжыгып калган неме болгон. Кандый политика-андый ок геральдика (танма). Јутпалар жүстер јылдардын туркунына маанылардан оосторын ачып тургандар, кан-кеределер тырмактарын көргүскендер, јелбеендер коркыткандар, кылыштар ла јыдалар «јалтаныгар» деп тургандар.

СССР-дин государственный флагы дегени не?

Бистин көпнациональный Төрөлисте бойынын Государственный флагы бар.

СССР-дин Государственный флагы керегинде Ээжи СССР-дин Верховный Советинин Президиумынын 1980 жылда 15 августта чыгарган Указыла жөптөлгөн. Онын баштапкы статьясында «Советский Социалистический Республикалардын Союзынын Государственный флагы — ол Улу Октябрьский социалистический революциянын шылтузында төзөлгөн Советский государствонын, СССР-дин государственный суверенитетинин, ишмекчилердин, крестьяндардын ла интеллигенциянын бузулбас союзынын, орооннын бастыра нацияларынын ла ук-албатыларынын нажылыгынын ла карындаштыгынын, коммунистический общество төзөп жаткан совет албатынын государственный бирлигинин кережи» деп айдылган.

«Менин сүйген өнгим — кызыл!»

Флагтардын өндөри ле таңмалары (эмблемалары) тегин ле эдилген немелер эмес. Олор терен шүүлтелү ле жаан учурлу болуп жат.

Кызыл өнг историянын кажы ла өйлөринде тартыжунын өнги, түймеееннин өнги болгон. Кызыл өнг — ол качан да болзо, базынчыкта жаткандардын тартыжузынын таңмазы болгон.

Мынан озо Спартактын түймеечилери жууга барарда, олордо кызыл фригийский бөрүк (колпак) кийдирген маанылар болгон. Кандый да өйлөрдө, жер үстинин кажы да талазында кызыл өнг улусты тартыжуга, жайымга, базынарын, кулданарын жаратпазына кычырган.

1789 жылда Парижтин жоктулары «Суверенный албаты жуулу айалга жарлаган» деп сөстөр бичилген кызыл бөсти өрөкөдүргөн. Мынайда верховный, эн бийик жан, суверенитет монархка эмес, а бастыра улуска келижип жат деген идея (шүүлте) историяда баштапкы ла катап айдылган. Ол кызыл бөс бириккен революционный улустын баштапкы кызыл маанызы боло берген. Андый кызыл мааны онын кийнинде Европадагы баррикадалардын үстинде көп катап көдүрилген, тыгып турган ишмекчи класстын колына көп катап кирген. 1871 жылда Парижский Коммуна кызыл мааныны пролетариаттын буржуазияга удурлажа тартыжузынын ке-

рези деп јөптөгөн. Бу өйдөн ала коммуналардын каны уймалган ол мааны јангыс ла база наачыларга ла кулданаачыларга удурлажа туруп чыккан албатынын аңылу танмазы боло берген эмес, ол база јайым ла революция учун тартыжуда төгүлген каннын керези боло берген. Шак ла ол өйлөрдө научный коммунизмнин төзөөчизи Карл Маркс «Менин сүүген өнім — кызыл!» деп оморкогонду айткан.

Россияда кызыл флаг баштапкы ла катап 1861 јылда түймеечилердин үстине олардын классовой флагы болуп көдүрилген. Крепостной правоны јоголткон күндөрдө Пензенский губерниянын јер де, јайым да алып болбогон крестьяндары түймеен көдүргөндөр. Бу губерниядагы Чембарский уездтин јурттарыла абрада отырган улус өткөн, олардо узун агаштын бажына буулалган кызыл арчуул болгон. Ол тужында Кандиевка јурттагы лагерьге бу кычырулу кызыл флагтын алдына 50 мунг крестьяндар јуулгандар. Түймеенди байлар јаба базып салгандар. Је бүгүн Кандиевкада каан јангына удурлажа тартыжунын кызыл маанызын Россияда эн баштап көдүргөндөрдүн ады-јолдоры бичилген кереес (обелиск) туруп јат.

Россиянын пролетариады кызыл мааныны баштапкы ла катап 1876 јылда 6 декабрьда Петербургта ишмекчилердин ле студенттердин митинги тужында көдүргөн, оны Потапов Яков деп мастеровой көдүргөн.

Кызыл өнг јүрүмди, онын јаркынду байрамдык сүүнчизин керелеп јат. История ого база бир терен социальный, политический ле революционный учур берген: ол бастыра өйлөрдө, бастыра ороондордо ло бастыра албатыларда јайым учун тартыжаачылардын төгүлген канынын керези болуп јат. Кызыл флаг озодон бери јайымнын, амыр-энчүнин ле түңей праволу болорынын керези деп бодолгон.

Большевиктердин В. И. Ленинге баштаткан партиязы социалистический революциянын Кызыл маанызын Россиянын үстине көдүргөн. Кызыл мааны торолоп тургандарды ла кулдарды база наачыларга удурлажа туруп чыгарына кычырган.

Большевиктер јажытта. Ишкүчиле јаткандардын баштапкы маевкалары. Демонстрациялар. Элбек јон турушкан баштапкы забастовкалар ла стачкалар. Олардын ончозын Кызыл мааны оморкоткон.

Је Кызыл мааны ол өйдө јенүлү элбиребеген. Жандармдар оны јыртып, тепсеп тургандар. Түрмелерде, ссылкаларда, каторгаларда, 1901 јылдын забастовкаларында, «Потем-

кин» крейсерде, Талка сууда, 1905 жылда Өргөөлү площадьта ла тоозы жок баррикадаларда, 1912 жылда ыраактагы Ле-нада... тартыжаачылардын каны төгүлери улалып турган. Же ишмекчилердин кереги учун тартыжунын Маанызы, бастыра албатылардын амыр-энчү учун, агару жайым учун тартыжузынын Маанызы онон бийик көдүрилип турган.

Россиянын городторында ла журттарында албатынын эски телекейге удурлажа тартыжузы женүге экелерине бүткен ле «Иштин Кызыл маанызын» жер үстине тургузарыс деген кожоңы жалтаныш жоктон жаңыланып турган.

Улу Кызыл мааны 1917 жылда женген. Телекейлик геральдиканын тегерилеринде кызыл флаг баштапкы ла катап жажыт жогынан, ачыгынча, официально көдүрилген.

Кажы ла флагта бойынын, жаңыс ла ого келижер биографиязы бар. Ондо государствонун өзүминин жолы, улустын ижемжилери ле амадулары көргүзилген. Кажы ла флаг — ол албатылардын салымынын керези.

Улу Октябрьский социалистический революция женген кийинде, жаңы Советский государствого бойынын флагы керек боло берген. Государственный флагы жөптөп алары керегинде суракты ВЦИК-тин заседаниеине шүүжерине тургузып тура, Я. М. Свердлов айткан: «Бисте бир де аланзыш жок: Российский Советский Республиканын сок ло жаңыс флагы — ол шак ла бис каан жаңына ла буржуазияга удурлажа тартыжуда кожо алып жүрген сок жаңыс флаг... Тартыжуга барарда тудунган кызыл флагы национальный флаг эдип артыргысса, бир де революционер оны жаратпай турум деп айтпас».

1918 жылда 8 апрельде РСФСР-дин Совнаркомынын В. И. Ленинге башкарткан заседаниези өткөн. Анда РСФСР-дин Государственный флагы керегинде сурак шүүжилген. Ол ок күн «Российский Республиканын флагы керегинде» ВЦИК-тин Декреди чыккан, анда мынайда айдылган болгон: Российский Республиканын флагы эдип «Российский Социалистический Федеративный Советский Республика» деп бичимелдү Кызыл мааны жөптөлип жат».

Москванын тегеризинде, тос городтын тегеризинде — жебрен Кремльдин үстинде Государственный кызыл флаг — республиканын эн жаан флагы элбирей берген. Ол албатынын жаңын тургускан, социализмди ле коммунизмди төзөөрине амадаган улу женүни керелеген.

Государственный флагтын бүдүм-кебери РСФСР-дин баштапкы Конституциясында бичилген.

Качан Советтердин Орооны карындаштык советский республикалардын Союзы боло берерде, кызыл флаг жаңы статус алынала, СССР-дин Государственный флагы боло берген.

СССР-дин 1924 жылдагы баштапкы Конституциязы СССР-дин Государственный флагын жөптөгөн. Онын тыш бүдүми эмдиги ле Государственный флажка түңей болгон: онын үстиги толыгында, сап агажына жуук, алтын серп ле маска, олордын үстинде беш айры чолмон журалган. Же онын өңи кубакай кызыл эмезе кызыл болор учурлу болгон.

СССР-дин 1936 жылдагы Конституциязы СССР-дин Государственный флагынын тыш бүдүмине көп эмес кубулта эткен: анда Государственный флаг жаңыс ла түс булундарлу кызыл өңдү бөстөн эдилер, флагтын тууразына көрө сыны 1:2 болор учурлу деп айдылган.

СССР-дин 1977 жылда 7 октябрьда жөптөлгөн жаңы Конституциязынын 170-чи статьясында мынайда бичилген: «Советский Социалистический Республикалардын Союзынын Государственный флагы түс булундарлу кызыл өңдү бөс болуп јат, онын үстиги толыгында, сап агажына жуук, алтын серп ле маска, олордын үстинде алтын каајыла јарандырган беш айры чолмон журалган. Флагтын тууразына көрө сыны 1:2».

Кызыл өң. Серп ле маска. Беш айры кызыл чолмон. Алтын

Өрө айдылган төрт темдек бистин государствонын жүзин, салымын, онын төс амадуларын, ээжилерин ле јанжыгуларын көргүзип јат.

Кызыл өңдө көп учур бар: ол каннын өңи, ижемјинин өңи, тартыжунын өңи, јайымнын өңи, сүүнчинин ле јенүнүн өңи.

Кызыл өңдү флаг өңиле бойын кысканбаган геройлордын, от-јалбышту революционерлердин, ак-чек тартыжаачылардын ла ишчилердин канча-канча үйелеринин канын керелеп јат.

Флагтын кызыл өңи база Коммунистический партияга баштаткан советский албатынын социализмди ле коммунизмди төзөөри учун тартыжузынын керези болуп јат.

Шак ла бу мыны бистин качан да ундыыр учурыс јок. Бистин кажыбыс ла кызыл мааныны бойынын жүрегинин бөлүги деп ондоп, бойынын жүрүминде ле ижинде бек ле

бийик тудуп, мактулу амадуга — коммунизмге ичкери апар-
за, онын адына турарыс.

Серп ле маска бистин Төрөлистин историязын кандый да
јаан темдектерден иле-јарт көргүзет. Марксизмнин-лени-
низмнин капиталисттердин ле помещиктердин јанын анта-
рарына ла коммунизмди төзөөрине керектү ишмекчи класс-
тын ла крестьянствонын союзы керегинде үредүзи СССР-
дин Государственный флагынын учурын быжулаган төс
ээжи болуп јат.

Флагтагы серп ле маска карындаштык эки класстын —
ишмекчи класстын ла крестьянствонын бузылбас бирлигин
ле бек најылыгын көргүзип јат. Олор революция учун јуу-
ларда канын төгүп, ырысту јадын-јүрүм јүрер право кору-
лап алган улустын бирлигин, турумкай ла ак-чек ижиле эм-
диги сүүнчилү јүрүмди төзөп турган улустын најылыгын ке-
релеп јат.

Флагтагы беш айры кызыл чолмон — бистин планетадагы
беш материк. Беш уч, беш јаркын телекейдин бастыра јаны
јаар ууланган. Ол — јердин үстиндеги беш континентте ком-
мунизм јенеринин белгези.

Беш айры кызыл чолмон бастыра телекейдин ишкүчиле
јаткандарынын бирлигин керелеп јат. Кижиликтин келер
өйдөги јакшы јадын-јүрүми учун кажы ла ак-чек тартыжаа-
чынын јүрегинде кызыл чолмон күйүп јат. Ол бастыра беш
континентте амыр-энчү, ырыс болор, коммунизм јенер күн
келер деген ижемјини көргүзип јат.

Государственный флагтын эмблемазында алтын бар: ал-
тын серп ле маска, олордын үстинде алтын каајыла јаран-
дырган беш айры чолмон. Флагта алтын болгоны база да
тегиндү эмес деп айдар керек. Алтын — ол СССР-дин тын
ийде-күчтүзин, улу болгонын, немени кысканбазын ла јаан
магын керелеп јат. Онызын бистин бүгүнги история неден
де јарт көргүзип туру. СССР — экономиказы ла культуразы
бийик, коруланар аргазы тын государство. Ол амыр-энчү,
јайым ла социальный өзүм учун тартыжаачы государство-
лордын јөмөөчизи ле нени де кысканбас болушчызы.

СОЮЗНЫЙ РЕСПУБЛИКАЛАРДЫН ФЛАГТАРЫ

Советский Союзтын карындаштык билезине бириккен 15
союзный республиканын кажызында ла бойынын Государст-
венный флагы бар. Бастыра республикалар социалистиче-
ский болуп јаткан учун олордын Государственный флагта-

рынын бөзининг көп јаны кызыл өндү. Мынайып, республикалардын флагтары СССР-дин Государственный флагынын кызыл өгин алынган. Шак ла бу керектен улам бастыра 15 флагта серп ле маска, беш айры чолмон јуралган.

Је бу ончо флагтар кызыл да болзо, олордын кажызында ла аңылу темдеги бар. Олордын кажызынын ла сап агыжына јуук бөзи көк, чанкыр, јажыл өндөрлү, аңылу чололорлу. Көк лө чанкыр өндөр государство улу, јараш, сергелен болгонын керелеп јат. Јажыл өң — ол ар-бүткенди, ижемјини, ырысты көргүзип јат. Анайдарда, кажы ла союзный республиканын флагын ылгаштырары уур-күч керек эмес.

ФЛАГТЫН ИСТОРИЯЗЫ — ГОСУДАРСТВОНЫН ИСТОРИЯЗЫ

Бистинг флагтын историязы — ол советский албатынын ла государствонын историязы. Улу Октябрьдын 66-чы жылдыгы барып јат. Бу өйдин туркунына Советтердин Ороонынын үстинде Государственный кызыл флаг элбиреп јат. Ол јангы общественный строй, јангы јадын-јүрүм тözөлгөнин, јер үстинде баштапкы социалистический государство тözөлгөнин ле тыңыганын керелеп, јер-телекей үстиле јаан алтамдарла баскан.

Ол эн баштап буржуазный Европаны канайда коркыткан эди! Арсланду, кан-кеределү, мечтерлү, кресттерлү флагтардын ортодо Серп ле Маска! Качан да угулбаган ла болбогон керек! Ой, кандый коркышту неме, кийик большевиктерден чеберленигер? Беш айры кызыл чолмон? Бу не болгон? Олор бастыра телекейди јуулап, олјолоп аларга турулар! Бойлорынын јайымы учун тартыжуга бастыра планетада көдүрилип јаткан албатылардан чочыган-коркыган бойынча, олордын тартыжузын јаба базарга болуп, буржуйлар ла помещиктер кызыл флажка удур јуу јарлагандар.

Је бистинг флаг — историяда амыр-энчү сүүген эн ле баштапкы флаг. Ол јуу-чак күүнзеген флаг эмес. Онын кычырузы мындый: эски стройды јайрадала, јангы общественный строй тözөөри.

Јангы общественны тözөгөнис. Советтердин Орооны тыгып өскөн сайын, бистинг флаг јер-үстиндеги ишкүчиле јаткандарды бойына тартып алары там ла тыңыган. Озо баштап оны јангыс ла өскө ороондордын портторында токтогон советский керептерден көрөтөндөр. Онын кийинде бистинг флаг буржуазный государстволордын тös городторындагы

бистин посольстволордын тураларында, ол тоодо Лондондо, Парижте, Вашингтондо, онын кийинде Нациялардын Лигазынын туразында элбирей берген.

Гражданский жуунын жылдарында ишмекчилердин ле крестьяндардын Кызыл Черүзинин жуучылдары Кызыл маанылардын алдына туруп, совет жаннын жуу-жепселдү өштүлерине удурлажа тартышкан.

Жылдар өткөн. Бистин ороон экономикада, культурада ла наукада качан да болбогон жангы жаан једимдер алып, јер үстинде социализмнин шибеези боло берген. Ол јенүлерди керелеп, бистин кызыл флаг Магнитканын ла Днепрогэстин үстинде, Парижтеги Телекейлик выставкада ла Түндүк полюста, Чолушмандагы баштапкы коммунада ла Куладыда төзөлгөн баштапкы колхозто көдүрилген.

1941 жыл. Германиянын фашисттери бистин ороонды жуулап киреле, онын городторын ла јурттарын жуулап алып турарда, эн ле озо кызыл флагтарды кодоро тартып чачкан, тепсеген ле өртөгөн. Олор бистин маанылардын кызыл одын үргүлјиге өчүрерге, ишмекчилердин ле крестьяндардын баштапкы ороонынын үстине өлүмнин кара крезин тургузарга амадагандар.

Је андый да болзо, өштүлер кезек өйгө жуулап алган јерлердеги городтордын, јурттардын, партизандардын штабтарынын үстинде јендиртпеген советский улустын кызыл флагтары элбиреп туратан.

Јүстер ле мундар тоолу советский жуучылдар, ишмекчилер ле колхозчылар полктордын, дивизиялардын, заводтордын, колхозтордын, керептердин кызыл мааныларын корулап аларына болуп, ат-нерелү керектер эткендерин бистин история билер. Бир катап фашисттер Кавказ јендиртти дейле, Эльбрус кырдын бажына кара кресттү флаг кондыргандар. Бистин жуучыл альпинисттерис ол ло күндерде Эльбрустын бажына чыгала, кара кресттү флагты туура чачала, советский флагты кондырып ийгендер. Онын кийинде өштүден јайымдалган јүстер, мундар тоолу городтордын ла јурттардын үстиндеги јайым ла амыр-энчү. тенериде качан да өчпөй күйерге, кызыл флагтар жангыдан илилген. 1945 жылда СССР-дин кызыл флагы Европанын јайымдалган бастыра ороондоры өткүре апарылган, јенүнин Кызыл маанызы јендирткен фашисттердин рейхстагынын үстинде кондырылган.

Комсомолдор кызыл флагу жангы јерлерди тузаланарына атангандар.

Бистин советский спортсмендер телекейлик, албатылар ортодогы маргаандарда турушканда, оморды кызыл флаг јенүлерге оморкодып јат. А омор јенү алганда не болуп јат? СССР-дин Государственный флагы көдүрилип, Гимни ойнолып јат. Ол өйдө кезик спортсмендер оморкогонына ла сүүнгенине чыдашпай, ыйлай да берип турган учуралдар бар.

Советский кижинин јайалтазыла эдилген амыр-энчү ракета ак-айаска СССР-дин Государственный флагын ла СССР-дин Государственный гербынын јуругын көдүрген, оны Јердин керези эдип Айга, Тан Чолмонго, Марска јетирген.

Социалистический мөрөйдө јенү алган республикаларга, областьтарга, крайларга, райондорго, городторго, јурт ла поселковый Советтерге, иштеги коллективтерге эн бийик кайрал — Кызыл мааны табыштырылат.

Бистин кызыл флаг телекейлик геральдикада сок јангыс кызыл флаг эмес. Ол социалистический өмөликтин ороондорынын революционный кызыл флагтарына курчаткан. Омор телекейдин башка-башка талаларында элбиреп јадылар. Колониальный, империалистический базынчыктан јайымданган көп тоолу государстволордын флагтарынын бөзинин көп јандай өни база кызыл.

ФЛАГТЫ ТУЗАЛАНАР ЭЭЖИЛЕР

СССР-дин ле РСФСР-дин Государственный флагтары качан, кайда көдүрилер учурлу?

СССР-дин Государственный флагы 23 февральда, 8 мартта, 22 апрельде, 1 ле 2 майда, 9 майда, 7 октябрьда, 7 ле 8 ноябрьда албатынын депутаттарынын Советтеринин исполнительный комитеттеринин, государственный ла общественный органдардын, предприятиелердин, учреждениелердин ле организациялардын тураларында, темир јолдордын станцияларында, суулардын јараттарындагы пристаньдарда, вокзалдарда, СССР-дин јуучыл ла саду флотынын керептеринде, база улус јуртап јаткан тураларда көдүрилер учурлу. Оныла коштой союзный республиканын Государственный флагы көдүрилер аргалу.

РСФСР-дин Государственный флагы база 30 декабрьда көдүрилер учурлу.

СССР-дин Государственный флагы советский национальный байрам күндерде гран ары јанындагы советский государственный учреждениелерде, посольстволордо, консульст-

волордо, миссияларда, саду өткүрер представительстволордо ло өскө дө организацияларда илилип јат.

СССР-дин ле союзный республикалардын флагтарын өскө дө байрамдык күндерде илерге јараар.

СССР-дин ле РСФСР-дин Государственный флагтары база СССР-дин ле РСФСР-дин Министрлеринин Советтеринин јөптөри аайынча илилер аргалу.

СССР-дин ле РСФСР-дин Государственный флагтары государственный ла общественный органдар, предприятиелер, учреждениелер ле организациялар байрамдык ла көдүригилү керектер өткүрип турган өйлөрдө көдүрилер аргалу.

1982 јылда 1 июньда Горно-Алтайский автономный областьтын төзөлгөнинен ала 60 јыл толгон. Ого учурлалган байрамдык күндер областьтын төс городында ла јурттарда июль айдын баштапкы онкүндүгинде өткүрилген. Ол күндерде СССР-дин ле РСФСР-дин Государственный флагтарын көдүрзин деп, Горно-Алтайский облисполком аңылу јөп чыгарган. Ол јөп аайынча областьтагы городто ло јурттарда СССР-дин ле РСФСР-дин маанылары илилген.

СССР-дин Государственный флагы ла РСФСР-дин Государственный флагы бир уунда көдүрилип јаткан болзо, СССР-дин Государственный флагынын кеми РСФСР-дин Государственный флагынын кеминен кичинек болор учуры јок.

База бир ајару — албатынын депутаттарынын јурт, поселковый, районный, городской, областной ло краевой Советтери керегинде РСФСР-дин Закондорында мындыј чокым ээжи тургузылган: албатынын депутаттарынын Совединин сессиязы өдүп јаткан кажы ла туранын үстинде сессия өдөр бастыра өйдин туркунына РСФСР-дин Государственный флагы турар учурлу. А албатынын депутаттарынын Советтеринин исполнительный комитеттеринин тураларынын үстинде РСФСР-дин Государственный флагы јаантайын турар учурлу.

СССР-дин ле РСФСР-дин Государственный флагтары эл-јонды патриотический ле интернациональный таскадар иште једикпестү тузаланылып јат деп ајдар керек. Олордын учурын кезик улус јакшы ондобой јат. Онын учун партийный, советский органдар, профсоюзный, комсомольский организациялар эл-јонды, анчада ла балдарды ла јашөскүримди бистин Төрөлистин символдорын — СССР-дин ле РСФСР-дин Государственный флагтарын тоорына таскадар ла тузаланына үредер керек.

Бистин Төрөлистин Государственный флагы — Улу Октябрьский социалистический революциянын маанызы. Јаңыс ла бу керегинде эске алынган, бистин ончобысты — кичи-нектерден ала јаан јаштуларга јетире — Октябрьдын маанызына тендежерине кычырып јат. Коммунистический партия Кызыл мааныны өрө бийик тудуп алып, бисти ичкери коммунизмге апарып јат.

Эмди Москвадагы Кызыл площадька барган кажы ла кичи Кремльдин Свердловский залынын үстиндеги јажыл куполдо СССР-дин Государственный флагы элбиреп турганын көрөр. Ол бистин јажыл планетабысты эске алындырып јат. Бүгүн јер-телекейдин үч үлүзинин бир үлүзи кызыл өңлө кийинген. Ишкүчиле јаткандардын албатылар ортодогы революционный байрамдарынын күндеринде кызыл өң јер үстинин бастыра талаларында алдындагызынан тын јаркындат. Ол јайымнын, амыр-энчүнин ле јер үстиндеги ишмекчи улустын карындаштыгынын өңи. Социализмнин ле коммунизмнин идеялары бүдеринин өңи.

СССР-дин Государственный флагы, алдындагы чылап ок, телекейлик политический конференцияларда, фестивальдарда ла научный симпозиумдарда, садунын ярмаркаларында, телекейлик выставкаларда бистин ороон учун көдүрилип јат. Ол јер-телекейдин кажы ла талазында үргүлјиге јаңы јадын-јүрүмнин маанызы, бастыра континенттердин албатылары ортодо өмө-јөмө иштин ле најылыктын темдеги болор, јаантайын коммунизмнин идеяларын өткүрер.

С. ТЮХТЕНЕВ,
юридический наукалардын кандидады

ТУЗАЛАН АТАН ЛИТЕРАТУРА

СССР-дин Конституциязы. 170 статья.

РСФСР-дин Конституциязы. 181 статья.

СССР-дин Государственный флагы керегинде Ээжи. СССР-дин Верховный Советинин Президиумынын 1980 јылда 15 августтагы Указыла јөптөлгөн.

РСФСР-дин Государственный флагы керегинде Ээжи. РСФСР-дин Верховный Советинин Президиумынын 1981 јылда 22 январьдагы Указыла јөптөлгөн.

Јаан советский энциклопедия. 3-чи катап чыгарганы, 24 том.

В. С. Драчук. Геральдика куучындайт. М., «Наука», 1977.

Е. Долматовский. Сүүген өң — кызыл. «Правда», 1977 ј., 20 июнь.

А. Мурзин. Кызыл флаг. «Правда», 1977 ј., 2 ноябрь.

Г. Котраков. Кару Төрөлистин флагы. «Известия», 1977 ј., 15 октябрь.

УЛУ КЕРЕКТЕРДИ УЛАЛТААЧЫЛАР

Шебалин аймакта «Каракольский» совхоз төрт лө жыл кайра да төзөлгөн болзо, мындагы коллектив бийик једимдерге једип алган. Совхозтын текши көргүзүлери анчада ла он биринчи бешјылдыктын баштапкы ла экинчи жылдарында өсти. 1981 жылдын текши итогторы аайынча совхоз пландарын ла социалистический молјуларын ажыра бүдүрип, РСФСР-дин Министрлеринин Совединин ле ВЦСПС-тин улалып жүрер Кызыл Маанызыла кайралдаткан.

1982 жылда СССР-дин 60 жылдыгына учурлай Бастыра-союзный социалистический мөрөйдө туружып, «Каракольский» совхозтын коллективи РСФСР-дин Министрлеринин Совединин ле ВЦСПС-тин улалып жүрер Кызыл Маанызыла экинчи катап кайралдатты.

Бис Бешпелтир суунын јарадындагы кереес-памятниктин јанында узак турдыбыс. Шак ла мында ыраак гражданский јуулардын ойинде канду јуу-согуш болгон. Ол тушта шак ла бу кичинек акта мындый ла ап-апагаш кар көсти кылбыктырган болор. Өштүнн курчузына кирип баратканын билбеген ЧОН-нын кызылчерүчилери чанактарга отырып, соокко борорыжып калган кырларды ајыктап баратканы, олордын көстөринде јангы жүрүмнин јалтырты та ненин де учун менин көксиме эбелет. Бу алакандый акка ончозы јуулыжып ла келерде, мылтыктын јызырты кырларга торгылган болор...

Бисле кожо Бешпелтирге јетире Ызнезиден отырып алган карганактын айдыжыла болзо, кызылчерүчилер өштүни көрбөй тургандар, онын да учун чаксыраш башталган. Бандиттерге дезе ол ло керек. Согуш кыска болгон. Өштүнн өлүмдү огы мында көп кан агыскан. Шак ла бу алаканча ла јалаң кыскылтым боло бергенин сананарга да күч. Бисле кожо бараткан карганактын сөстөриле болзо, Бешпелтирдин улузы јуу-согуштын кийнинен бого келип, тонуп калган јуучылар ортодон бойларынын уулдарын, өбөгөндөрин, адаларын, карындаш-төрөгөндөрин табып, сөөгин айылдары јаар апар-

гандар. Өлгөндөрдүн ортодо көп улус Урлу-Аспактан, Сайдыстан, Эмериден (эмдиги Александровка јурт) болгондор.

Је бандиттер кандый да тын калјуурган болзо, албатынын өчи ологго јеткен. Бу бандиттер Топучий јурттын јанында оодо соктырып, тоскырылган дежет.

Бу Бешпелтир суунын јанында јен јастангандарды балдары, балдарынын балдары ундыбаган. Олор мындагы төннин үстинде мөңкүлик кереес-памятник тургускандар. Олор јангыс ла ундыбаган эмес, је адалардын ла таадалардын керегин онон ары јенүлү улалткандар, эмди де мактулу ижиле улалтадылар.

Бешпелтир јурт эмди јаранып өскөн. Баштапкы кызылчерүчилердин јуртында сегисјылдык үредүлү школ, клуб, магазин иштейт. Көп улус дезе јангы, јараш, јарык тураларда јадат. Эмдиги амыр-энчү ле ырысту јадынды көргөндө, агару кан тегин төгүлбеген деп сананарын.

Мындагы эл-јон иштеп те јакшы билер. Бешпелтир — Шебалин аймакта Караколдогы совхозтын озочыл фермаларынын бирүзи. Караколдогы совхоз 1979 јылда төзөлгөн. Совхоз калганчы эки јылдын туркунына бийик једимдерге једип алган. 1981 јылда социалистический мөрөйдө јенүчил болуп, совхоз РСФСР-дин Министрлеринин Совединин ле ВЦСПС-тин улалып јүрер Кызыл маанызыла кайралдаткан. Бу мааныны колго алып, совхозтын коллективи онон артык иштеерге амадап, келер јылга бийик социалистический молјулар алгандар.

Јыл өтти. 1982 јыл јаан юбилейлердин јылы болгон. Караколдогы совхозтын коллективи Горно-Алтайский автономный областьтын төзөлгөнинен ала 60 јылдыгын бийик көрүзүлерле уткыган. СССР-дин 60 јылдыгына учурлалган Бастырасоюзный социалистический мөрөйдө туружып, совхоз јылдык план-јакылталарын СССР-дин Конституциязынын күнине бүдүрип, 1983 јылдын чодына иштеп баштаган.

Өткөн јылда сарју ла сыр эдер заводко 14248 центнер сүт табыштырылган, онызы јылдык планнын 119 проценти, государственного 3893 центнер эт табыштырган, онызы планнын 112 проценти, түктин планы 117 процентке бүткен. Анайда ок куманак табыштырар план 129 процентке бүткен. Былтыр общественный малга азырал да көп белетелген.

Совхозтын көргүзүлери башјылга көрө чик јок бийиктеген эмтир. Онын ишмекчилери бойынын сөзине тургандар. Бистин партия ла башкару оны бийик баалап, совхозты экинчи катап РСФСР-дин Министрлеринин Совединин ле ВЦСПС-

тин улалып жүрер Кызыл маанызыла кайралдаган. Өткөн жылдын учында бу мааныны алып тура, совхозтын ишмекчилери өдүп те жаткан жылда мааныны колдон ычкынбас деп бийик социалистический молжулар алдылар.

Өткөн жылдардын итогтарынан, совхозтын тузаланбаган аргаларынан ла эмди кыш канайда өдүп жатканынан көргөндө, олор бу да амадуларын бүдүрер. Анайып, Аш-курсактын программасын бүдүрерине совхоз бойынын жөмөлтөзүн эдет,

Мындый једимдерге олор канайда једет? Совхозтын парт-организациязынын качызы Г. А. Воронковтын айдыжыла болзо, олор эн ле озо бойынын керегине каруулу, шыранкай ла мергендү ишмекчилердин болужыла једедилер. Андыйлардын тоозы совхозтын коллективинде ас эмес. Темдектезе, РСФСР-дин заслуженный механизаторы П. И. Куликов, КПСС-тин райкомынын члендери П. А. Скударнов ло Е. Н. Карташова, албаты депутаттарынын аймактагы Соедининг депутаттары З. К. Татанакова ла М. К. Ширяев, бозу азыраачылар А. К. Пыресьева ла О. Н. Тарбанакова, куманак өскүрөөчи А. А. Бедарева ла онон до көп өскөлөри.

Шак олордын мергендү ижинин шылтузында төрт жылдын туркунына совхозто сүттин кеми 4,2 процентке бийиктеген. 1979 жылга көрө куманактын түжүми үч катапка көптөгөн. Јаңыс ла өткөн жылдын туркунына улус јадар 630 квадратный метр кемдү туралар тудулган.

Је бу једимдерге коллектив болорзынбай јат. Олордын алдында јаан ла күч задачалар турат. Келер јуук өйлөрдө хозяйствонун ичинде специализация јанынан көп иштер өткүрилип јат. Темдектезе, Бешпелтирдеги фермага совхозты сүтле јеткилдеер ууламјы берилер. Андый керекти өткүрерге бу фермада уйлар азыраар јаңы комплекс тудары пландалат. Анда уй саачыларга јакшы иштеер ончо айалгалар төзөлөр. Ұзnezиде јылкы мал өскүрилер. Бу иш мында баштала берген. Бу ла јууктарда совхоз Кызыл-Өзөктөги јылкы мал азыраар заводтон укту 16 мал алган. Чопоштогы ферманын төс ууламјызы эт иштеп алары ла куманак өскүрери аайынча болор. Он биринчи бешјылдыктын учына јетире кажы ла уйдан јылына орто тооло 2000 килограммнан сүт саап алар деп мында темдектелет.

Мындый јаан амадуларга једерге ончо аргаларды тузаланып иштеер керек. Бу аайынча иш мында башталып калган. Бийик једимдердин төзөлгөзи социалистический мөрөй деп тегиндү айдылган эмес. Онын учун өдүп турган мөрөй совхозто партийный ајаруда тудулат. Онын итогтары улам ла

көрүлет. Ай ла сайын кажы ферма, кажы малчы, механизатор озологонын партком, профком комсомолдын комитедиле кожо јартайт. Бу ишти чоным өткүрерге парткомдо јетирүлердин тös јери тösöлгөн. Мөрөйдin итoгтoры мында көрүлип, ол аайынча «Јалкындар», ағылу бюллетеньдер чыгарылат. Совхозтын активи итoгтoрды телефон, письмолор, танынан куучындар ажыра кажы ла ишмекчиге јетирерге амадайт.

Оныла коштой кажы ла айдын 15 числозында партийный комитет кажы ла ферманын специалисттерин, озочыл малчыларын јууп, фермалар сайын көрү өткүрип туру. Анайып, партком озочыл ченемелди табып, оны ончо фермаларга, турлуларга таркадарга амадайт.

Караколдын совхозынын коллективи Алтайда ченелтелер өткүрер хoзяйствoлo мөрөйлөжип јат. Итoгтoры кажы ла квартал сайын көрүлет. Бу эки хoзяйствo oртoдo ченемел алыжар туштажулар өткүрери јанжыга берди. Бир айда совхозтын делегациязы Чаргыга барып, ол хoзяйствoнын ичиле јорыктаза, экинчи айда олор Караколдын совхозына келгилейт. Кажы ла хoзяйствoнын тузалу јангыртулары өскөзине келиштире тузаланылат.

Совхозто јаан учурлу иштер јаантайын партийный ајаруда болот. Темдектезе, быјылгы кышты чыгым јок өткүрерге амадап, тös учурлу јерлерге партком коммунисттерди ийген. Бешпелтирдеги ферманын уй саачыларынын бригадирине ферманын партийный oрганизациязынын качызы нөкөр Г. И. Сабатаева көстөлгөн, Чопоштогы бoзy азыраачыларды КПСС-тин райкомынын члени, албаты депутаттарынын областной Сoвeдинин депутaды Галина Николаевна Каланакова башкарат.

Је бу совхозто једикпестер јок эмес. «Оору» сурактардын бирүзи — иштин дисциплиназы. Ишмекчилердин ишке чыкпаган учуралдарынын өйин чотоп көрөр болзо, тоо сүрекеј јаан. Онын учун иштин дисциплиназын тыгыдары аайынча иштер мында тös јерде. Бу сурак аайынча КПСС-тин Тös Комитeдинин ноябрь айда (1982 јылда) өткөн Пленумынын јөптөрин бастыра коллектив акту јүректен јарадат. Пленумын јөптөри аайынча фермаларда өткөн партийный јуундарда коммунисттер oртoдo курч ла тузалу куучындар өткөн, једикпестерди јоголторы аайынча чоным јөптөр чыгарылган.

Бу керекте јурт Советтин исполкомы, ончо депутаттар, общественный oрганизациялар чоным пландар темдектеп, эрчимдү туружадылар. Чопош, Ызнези јурттарда сходтор өт-

көн. Ол журттардын эл-јоны «правовой ээжилерди бускан бир де учурал јок журт» деп ат ададары учун движениеге кожулары аайынча молју алдылар. Ол молјуны бүдүрери аайынча иштер мында көндүгө берди.

Кыскарта айтса, Караколдогы совхозтын келлективи Аш-курсактын программанын жүрүмдө бүдүрерге бойынын ийде-күчин ле аргаларын толо тузаланып иштеерге күүнзейт. Историязы байлык бу јерлердин улузы иштеги јанжыгулардын јангы страницаларын ачадылар. Олор керегинде келер үйелер оморкоп эске алынгылаар деп иженер керек.

А. Сельбинов

БЕШЖЫЛДЫКТАГЫ МЕРГЕНДУ ИШТИНГ ЈЕДИМДЕРИ ОРООННЫНГ КОРГУЗУЛЕРИ

Откөн 1982 жылда — СССР төзөлгөнinin 60-чы жылдыгы толгон жылда — Советский Союзтын албаты-хозяйствозында общественный производство там тыгыда өскөни СССР-дин Төс Статистический Управлениези жарлаган јетирүде айдылды.

Производство једимдү болоры тынгыган. Иштинг арбынын бийиктеткени ажыра 2,7 миллион кижинин ижи чеберлелди. Сырье, материалдар, одыар немелер, электроэнергия 5 миллиард салковойго чеберлелген.

Орооннын национальный кирелтези 12 миллиард салковойго көптөйлө, текши кеми 500 миллиард салковойдон ашты. Национальный кирелтенин 75 проценти тузаланылды. Улус јуртайтан туралар тударына, социально-культурный строителъствого (больницалар, школдор, культуранын учреждениелерин тударына) чыгымдалганын кожо алза, национальный кирелтенин 80 проценти албаты-калыктын јадын-јүрүмин јарандыраына учурлалды.

Промышленностьтын продукциязы, 1981 жылдагызына көрө, 20 миллиард салковойго көптөйлө, текши кеми 723 миллиард салковойго јетти.

1982 жылда јурт хозяйстводо 126 миллиард салковойдын продукциязы эдилди, эмезе онын алдындагы жылдагызынан 5 миллиардка көп.

Албаты-хозяйстводо ишмекчилердин ле служащийлердин тоозы жылына 1,2 миллион кижиге көптөйлө, текши кеми 115,2 миллион кижиге јетти, колхозчылардын тоозы — 13 миллион кижиге.

СССР-дин тышјанындагы садузы 119 миллиард салковойго јетти. Бу тоонын көп нургуны социалистический госуларстволорго, элден озо СЭВ-тинг члендери ороондорго келижип јат.

* * *

Газ, таш-көмүр казып алар, автопокрышкалар, темир кезер станоктор, приборлор, чотойтон техника, тракторлор, јурт хозяйствонын машиналарын, аш јуунадар комбайндар,

экскаваторлор, газеттер кепке базар чаазын, албаты тузаланар товарлар, ол тоодо кўдели бۆстөр, көктөгөн кийим, чулуктар ла носоктор, балык консервалар, кондитерский курсактар, частар, шајын ла өскө дө бийик сортту аяак-казан, мебель, кинофотоаппаратура, сад-огородко керектү инструменттер эдер жылдык план ажыра бүткен.

* * *

Өткөн жылда күннинг аайы јарамыкту эмес те болгон болзо, орооннын јурт хозјайствозынын ишчилери КПСС-тин Төс Комитедининг май айдагы (1982 ј.) Пленумынын јөптөрин бүдүрип, көп продукцияны иштеп аларын көптөттилер. Ашты 1981 жылдагызынан көп јуунадып алган. Государство белетеп алган аш орооннын албаты-калыгын ашла, ашпродукталарла толо јеткилдеерине једер.

9,3 миллион тонна көбөнг јуунадылды. Јаңыс ла Узбекистан государственого 6 миллион тонна көбөнг табыштырды. 71 миллион тонна сахарный свекла, 5,3 миллион тонна күнкузук, 78 миллион тонна картошко, 29 миллион тонна маала ажы, 18 миллион тонна јиилектер ле фрукталар јуунадылган. Грузиянын чай өскүреечилери, Молдавиянын виноград өскүреечилери јакшы једимдерге једип алдылар.

Малга көп азырал белетелген.

Јурт хозјайство 268 мун автомобильдер, 349 мун тракторлор, аш јуунадар 111 мун комбайн, картошко јуунадар 12 мун комбайн, өскө дө көп техника алган. Колхозторго ло совхозторго 20,1 миллион тонна минеральный удобрение садылган.

* * *

1982 жылда јаңы 200-ке шыдар промышленный предприятие бүделе, иштеп баштаган. Иштеп турган көп предприятиелер элбедилип, јаңы техникала, јазалдарла јепселди. Көп школдор, больницалар, улус јуртап јадар туралар тудулган.

Эки атомный электростанция бүделе, иштеп баштаган. Донецкий областъта 2-чи номерлү ГРЭС, Киевте 6-чы ТЭЦ, Магаданский областъта Колымадагы ГЭС, Азербайджанда Шамхорский ГЭС иштеп баштаган.

Јурт хозјайстводо 8,1 миллион тын мал туратан, бастыра иштер механизировать эдилген фермалар, јылына 117 миллион такаа өскүрер фабрикалар тудулган. Сенаж ла силос белетеер јазалдар, аш урар элеваторлор, малга комбиазырал эдер заводтор тудулган.

640 мун гектар јер сугарылган, 700 мун гектар сас јер кургадылган. 4 миллион гектар одорлордо сугаттар јазалды. Албаты-хозяйствоны өскүрерине 141 миллиард салковой акча чыгымдалган.

* * *

Он биринчи бешјылдыктын экинчи жылында социальный керектерде ле албаты-калыктын јадын-јүрүмин јарандырында јаан иштер бүтти.

Албаты-хозяйстводо ишмекчилердин ле служащийлердин айына иштеп алып турган јалы орто тооло 177,3 салковой болды. 1981 жылда 172,5 салковой болгон. Колхозчылардын ижи учун төлөөри 4 процентке өскөн.

Албаты-калык тузаланар общественный фондтордон 128 миллиард салковой болуш ла јенилтелер алды, эмезе 1981 жылдагызынан 5,8 миллиард салковойго көп. Бу болушты ла јенилтелерди кошсо, ишмекчилердин ле служащийлердин акча-јалы айына орто тооло 246 салковойго једе берер. 1981 жылда 239 салковой болгон.

Јаш балдарлу билелерге государствонын болужы тынды. 1982 жылдын 1-кы сентябринен ала 1—9 класстардын үренчиктерине учебниктерди акча төлөбөстөн берген.

Государствонун, кооперациянын ла колхозтордын розничный садузы 304 миллиард салковойды ашты.

Улус јуртап јадар текши кемн 107 миллион квадратный метр туралар тудулды. Бастыразы 10 миллионго шыдар кижн јаны квартираларга кирген.

Ороондо албатынын үредүзи, су-кадыкты корыыр иш, наука ла культура јаранды. Јүзүн-башка үредүде 103 миллион кижн үренип туру, ол тоодо текши үредүлү школдордо 44,3 миллион, профтехүредүде — 4 миллионго шыдар, аңылу орто үредүлү школдордо, училищелерде, техникумдарда — 4,5 миллион кижн, институттарда ла университеттерде — 5,3 миллион кижн үренип јат.

1982 жылда 5 миллион јнит уулдар ла кыстар орто үредү алды. Балдардын садтарында ла ясляларда 15 миллион бала јүрүп јат.

Научный ишчилердин тоозы 1,4 миллион кижн болды. 1982 жылда албаты-хозяйствого бийик үредүлү 800 мун специалист, аңылу орто үредүлү 1,3 миллион кижн иштеп барды.

Өткөн жылдын учында бистинг ороондо бийик ле орто үредүлү 152 миллион кижн бар болды. Ол ороондо иштеп турган

ончо улустын 86 проценти. Врачтардын тоозы 1066 мун кижиле болды.

1983 жылда баштапкы январьда Советский Союзтын улустынын тоозы 271,2 миллион кижиле болды.

БИСТИН ОБЛАСТЫН КӨРГӨЗҮЛЕРИ

Өткөн 1982 жылда Туулу Алтайдын ишкүчиле жаткандары бойынын автономный областы тѳзѳлгѳнинин ле Советский Социалистический Республикалардын Союзы тѳзѳлгѳнинин алтан жылдыктарына учурлай социалистический мѳрѳйдиле элбеделе, областын экономический ле социальный ѳзѳминин государственнй планын бѳдѳреринде бир кезек жакшы жедимдерге жедип алдылар.

Областын статистический управлениези жарлаган жетирде промышленностьын продукциязын эдил чыгарар план 101,6 процентке, иштин арбынын ѳскѳрер жакылта 103,2 процентке бѳткен деп айдылды.

Агропромышленный комплекске кирип турган промышленный предприятиялер товарный продукция эдер планы 104 процентке бѳдѳрдилер.

Тракторлор, автомобильдер, моторлор ремонттоор план ажыра бѳткен, планга ѳзеери 3,2 мун кубометр темир-бетон эдимдер, 123 тонна калаш ла 271 тонна кондитерский эдимдер, 74,7 тонна колбаса, 80 тонна сыр, 4,4 мун электросамовар эдилген.

Колхозтордо ло совхозтордо кыралардын кеми 150,7 мун гектарга жетти, ол тоодо: аштын кыралары — 43,1, картошканын ла маала ажынын — 103,7 мун гектар.

1981 жылга кѳрѳ, 1982 жылда областта маала ажын ѳскѳрип жуунадары — 42, ашты — 37, жангыс жыл ла кѳп жыл ѳскѳрер ѳлѳндѳри — 19, силостойтон культураларды жуунадары 14 процентке кѳптѳгѳн. Минеральный удобрениелерди тузаланары — 31, ѳтѳкти тузаланары 15 процентке кѳптѳгѳн.

1982 жылда государственного эт табыштырар планы Турачак, Кан-Оозы, Кош-Агаш аймактар ажыра бѳдѳрдилер. Государственного этке табыштырып турган уй малдын бирѳзинин тирѳге бескези орто тооло 333, койлордын ла эчкилердин — 38,5 килограмм болды.

Область государственного эт табыштырар планы 102, сѳт табыштырар планы — 103, тѳк табыштырар планы 106 процентке бѳдѳрген.

Өткөн жылда Туулу Алтайдын колхозторы ла совхозторы

государстводон 458 трактор, 305 автомобиль, аш жуунадар 48 комбайн, өскө дө машиналар ла жазалдар алган.

Журт хозяйстводо 1664 тын уй, 14250 кой турар кажаандар, аш урар складтар, сенаж ла силос белетеер жазалдар тудулды. 2.128 гектар одорды жарандырган, 933 гектар јер сугарылган.

Областьта государственнй ла кооперативнй саду 191,1 миллион салковой болды, 1981 жылдагызынан 9,6 миллион салковойго көптөгөн.

Туулу Алтайда 30 мунга шыдар квартира газла јеткилделген. Улус журтап јадар туралар тудары ла культурно-бытовой строительство элбеди. Текши кеми бежен мунг квартирнй метр туралар тудулды. Ол јанынан государствонын планы 101 процентке бүтти.

1982—1983-чи үредүлү јыл башталарда, Туулу Алтайда жүзүн-башка школдордо 43 мунг кижии үренген эмезе областын бастыра улузынын төртөн проценти үренип турды. Ол тоодо одус бир мунг бала текши үредүлү школдордо үренген. Беш јарым мунга шыдар кижии заочно үренгилейт. Өткөн јылда сегисјылдык үредүлү школды 2877 кижии, орто үредүлү школды 1750 кижии үренип божотконы керегинде аттестат алдылар. Ого үзеери 789 кижии орто үредүни ишмекчи ле журт јашөскүримнин заочнй ла энирдеги школдорында алгандар.

Јайыла эки мунг сегис јүске шыдар бала пионерлердин лагеринде, алты мунг бала иштин ле амыраныштын лагерьлеринде болдылар.

Областьтын анылу үредүлү беш техникумында ла училищелеринде 9251 кижии, педагогический институттын түште үренер ле заочнй бөлүктеринде 3437 студент үренип јат.

Областьта драматический театр, албатынын 12 театры, краеведческий музей, концертно-эстраднй бюро, 43 культпередвижка ла автоклуб, 239 киноустановка, культуранын 97 Туразы, 91 журт клуб, 147 библиотека иштеп турулар.

Туулу Алтайда 30 больница, 2 амбулатория, 5 диспансер, 252 акушерско-фельдшерский пункт ла өскө дө медицинский учреждениелер, балдардын 154 сады ла яслязы бар.

Областьтын улузынын тоозы 174,7 мунг кижии болды.

КОЛБУЛАРДЫ ЈАРАНДЫРАР ЈОЛДОГЫ БУУДАКТАР

Күнбадыштагы жүзүн-башка «радиоүндер» Советский Союз ла өскө дө социалистический ороондор Хельсинкиде (1975 жылда) өткөн текшиевропейский жуунда жөптөшкөнин бузуп турулар деп калырашканы калганчы өйдө анчада ла көптөй берди. Би-би-синин, «Американын үнинин», «Немецкий толкунун» ла өскө дө радиокампаниялардын берилтеринде ороондор ортодо колбулар, ол тоодо культурный колбулар кандый болгонын өнөтийин јастыра көргүзип тургандары јарт билдирет.

Күнбадыштагы радиокампаниялар телекейде айалганы катуландырары, ороондор өмөлөжөрин, олордын культурный ла өскө дө колбуларын коомойтыдары јанынан бойлорынын ээлеринин јакаруларын бүдүрип, СССР-ди не ле деп јабарлап, керек дезе, Советский Союз телекейлик туризмнин ээжилерин бузуп јат деп айдып турулар. Олор Хельсинкидеги жуунда турушкан государстволордын баштап Белградтагы туштажузын үзерге күјүренген. Эмди дезе Мадридтеги туштажуга буудактар эдерге албаданып турулар.

Рейганнын администрациязы американо-советский колбуларды коомойтыдар јолдо былтыр база бир алтам эткен. «Сентябрь—ноябрь айларда советский ишкүчиле јаткандардын ла профсоюзтардын ишчилеринин эки бөлүк туристтерине Американын јерине барарына ол јөп бербеген» — деп, ВЦСПС-тин Угузузында айдылды.

Анайда культурный колбуларды СССР эмес, США бузуп турганы јарталды. США-нын башкарузы Хельсинкидеги жууннын бойлоры ок кол салган документинде культурный, туристский ле өскө дө колбуларды элбедери керегинде бичилгенин катап бускандар.

Күнбадыштагы буржуазный газеттер ле радио социализмнин ороондорын Хельсинкидеги жууннын Заключительный актта шак ла культурный колбулар керегинде айдылганын бузуп јадылар деп калактажат. Анайда олор газет кычыраачыларды, радиоугаачыларды ла телекөрөөчилерди төгүндөп јадылар. Чынынча алза, культурный колбулар элбеерине элден озо США кажы ла алтамда буудак эдип јат.

Бириккен Нациялардын Организациязынын Уставында ончо ороондор ло бастыра албатылар бойлоры ортодо амыр-энчү ле-најылык колбуларлу болзын деп айдылган. Је ороондор ортодо өдүп болбос темир стене тургузылган болзо, олор најылык колбуларлу коштой турар аргазы јок. Андый стенеле США социалистический ороондорды өскө ороондордон бөлип салар күүндү.

Былтыр күскиде США-нын јерине турист болуп јорыктап барарга сананган совет улуска гран өдөрине јөп бербегени США «соок јуунын» јылдарында тузаланган эп-аргаларды таштаар күүни јок болгонын керелейт.

Калганчы 30 јылдын туркунына США-нын госдепартаменти совет улустын ла профсоюзтардын делегацияларын керек дезе ООН ло өскө дө телекейлик организациялар өткүрип турган јүзүн-башка конференцияларга, туштажуларга алдындагы аайынча США-нын јерине барарына јөп бербеген учуралдар көп болды.

1980—1982 јылдарда США-га барарына госдепартамент јөп бербегендердин тоозында: США-да үредү аайынча Национальный ассоциация келзин деп сураган СССР-де үредүниң, бийик школдын ла научный учреждениелердин ишчилеринин профсоюзынын Төс Комитединин делегациязы; профдвижениянин Бийик үредүлү школынын бир бөлүк студенттери ле үредүчилери. Олорды Уэйндеги ле Канзастагы университеттер келип айылдап барзын деп сураган; СССР-дин таш-көмүр промышленнозынын ишмекчилеринин профсоюзынын Төс Комитединин качызы — горняктардын ижин јеткер јок эдер сурактар аайынча США-да өткөн телекейлик симпозиумнын делегады. Оны келзин деп, социальный јеткилдештин телекейлик ассоциациязы ла США-нын иштин министерствозы официаальный кычыру ийген; «Труд» газеттин баш редакторынын заместители. Оны США-нын ишмекчилеринин «Лейбор тудей» газединин 20-чи јылдыгынын байрамында турушсын деп кычыргандар.

Ол ок өйдө 1981—1982 јылдарда советский профсоюзтар кычырганыла бистин ороонго Америкадан келген көп тоолу профсоюзный делегацияларда јүстер тоолу ишмекчилер, үредүчилер, медиктер, экономисттер, социологтор, ишти корыры јанынан специалисттер келип барган.

Бис мында США-нын башкарузы СССР-дин профсоюзтарынын делегацияларын бойынын јерине божотпогон учуралдардын јүк ле кезигин ададыс. Анайда ок Американын ишмекчилериле, профсоюзтарыла колбуларды элбедери, эки

орооннын албатылары бой-бойын ондожорын јарандыраы јанынан эдилеп турган көп иштердин јүк ле кезигин айттыс. СССР-дин ле Күнбадыштагы ороондордын ортодо культурный колбулар кандый болгонын керелеген тоолор ло керектер сүреен көп табылар.

Темдек эдип, культурный колбулардан телекейлик туризмди алалы. Күнбадыштагы буржуазный госуларстволордо бойларынын улузына бистин ороонго, Советский Союз јаар јорыктап келерине буудак эдип турган ийделер эмди де көп. Олор буржуазный газеттерде јарлалган, радио ло телевидение ажыра берилген материалдарда СССР-ди не ле деп јабарлап, бойынын улузын бистин ороонго јорыктап келгени јеткерлү деп коркыдып јадылар. Башкарунын органдарында иштеп тургандар туризм элбеер јолго өнөтийин буудактар эткилеп јат.

Айалга јымжаарынын өштүлери каршулу кылыктарды көп эдип турулар. Олор «Интуристтин» ле Аэрофлоттын США-да, ФРГ-де, Францияда ла өскө дө ороондордо иштеп турган организацияларынын тураларынын алдына бомбалар салып, кезедип коркыткан письмолор ийип турадылар.

США-нын администрациязы 1980 јылда Москвада өткөн Олимпийский ойындарга бойкот јарлаганын алалы. Је ол бойкотло олор Олимпийский ойындарды үзетен амадузына једип болбогондор. Москвадагы Олимпиадага јер үстинин бастыра беш континентинен 72 орооннын, ол тоодо бойкотты анчада ла тын өткүрерин јарлаган США-дан, Канададан, Япониядан, ФРГ-ден туристтер турушкан.

Москвадагы Олимпийский ойындар культурный колбуларды кем јарандыраы учун тартыжып турганын, кем буудак эдип турганын көргүскен.

Социальный туризмнин Телекейлик бюрозынын (МБСТ-нин) Административный совединин очередной јууны бу јуукта Москвада өдөрдө, МБСТ-тин вице-президенти, Францияда «Туризмнин ле иштин» федерациязынын президенти Жан Фоше керек десе бу јуунда турушкан улустын кезиги Советский Союз керегинде јастыра шүүлтелү болгон деди. Је мында олор көргөнинен чек өскө түп-шүүлте эттилер. Бу јорыктын учында бис Советский Союз керегинде јакшы сананып арттыс. СССР-ге база катап келип барар күүндү јандыс деп олор айдышты деди.

Америкадан јорыктап келген тегин үй кижии Л. Серена былтыр бойынын өбөгөниле кожо Дондогы-Ростов городто бололо, мындый шүүлте этти: «Бис Советский Союз керегин-

де ас билетен эмтирис. Је Американын радиозы ла телеви-
дениези ажыра Советский Союз керегинде айдып турганына
бис чала бүтпей бардыс. Мен ого эпјоксына бердим. Јерим-
ненг атанар алдында, сен СССР-ге барала, энгирде тышкары
чыкпа — сени арестовать эткилеер дешкен. Магазиннен нени
садып аларга јараар, нени аларга јарабазын тоолоп берген-
дер. Олор ончозы төгүн болгоны эмди меге јарт. Шак ла
анайда анда, США-да, Советский Союз керегинде јабар шү-
үлтелер таркадып јадылар».

Кезик капиталистический госу­дарстволорго Советский
Союзы жүзүн-јүкпүрлеп јамандап, јабарлап та тургулаза,
өскө ороондордын улузы бистинг ороонго јилбиркеп, турист
болуп келери там ла көптөп туру. Анайда онынчы бешјыл-
дыктын туркунына СССР-ге 162 орооннын 25 миллион
кижизи келип барды.

1981 јылда бистинг ороонго өскө ороондордон 5 милли-
оннон ажыра айылчы келип жүрди. Эмезе 1980 јылда келип
јүрген туристтерден 30 процентке көп.

Бистинг ороондо акционерлердин Бастырасоюзный «Инту-
рист» обществозы жүстенг ажыра госу­дарстводо јети јүске
шыдар фирмаларла колбуларлу.

Туризм — телекейде албатылар бой-бойларынын духов-
ный ла культурный једимдериле таныжатан тын арга болуп
јат. Онын учун «Интурист» ле јашөскүримнин телекейлик
туризминин бю­розы — «Спутник» бистинг ороондо гран ары
јанынан келген айылчылар жүретен программаларды тургу-
зарда өскө ороондордын улузы Советский Союзтын албаты-
ларынын историязыла, культу­разыла, советский экономика-
ла, наука­ла, искусстволо элбеде таныжып алзын деп кичее-
нип јадылар.

1982 јылда бастыра 15 союзный республиканын туристтер
јүрер јерлериле СССР-динг 60 јылдыгына учурлалган 25
маршрут болды.

Өскө ороондордон келген туристтер СССР-де 1350 музей-
ле, выстав­каларла таныжар, архитектурный ла исторический
заповедник-музейлерде, бүткүл город-музейлерде, темдектезе,
Владимирде, Суздальда, Самаркандта, Бухарада болор ар-
галу. «Интуристинг» программазына 150 муннан ажыра
культуранын, архитектуранын ла историянын памятниктери
кирип јат.

Күнбадыштагы буржуазный газеттерде Советский Союз
туризмди элбедер суракта јангыс ла бойына тузалу болорын

кичеейт деп бичигени учурайт. СССР жагыс ла бойына јорыктап барганын јарадып туру деп бичип турулар. Је онызы төгүн болгоны мындый керектерден көрүнөт.

1975—1982 жылдарда 18 миллион совет кижии јер үстинин 142 государствозында болды. «Интурист» совет улуска социализмнин ороондорыла, Күнбадыш Европала, Латинский Америкала, Азияла, Африкала, Австралияла өткөн 180-нен ажыра маршрутла јорыктаар арга берип јат. Мынан ары керептерге отырып, Дунай суула, Европаны эбире, Малайзиянын јараттарына, Балтийский ле Түндүк талайларла, Шпицберген архипелагка јетире јорыктаары элбеер.

Је оныла коштой Күнбадышта капитал бийлеген ороондордо экономический кызалан курчыганынан улам баалар өрөлү-төмөндү болгоны, инфляция тыныганы, хозяйстводо бускалан тын чаптык эдип турганын темдектеер керек.

Онын учун бистин ороондо туристтердин јорыгын башкарып турган улус јорыкташ эптү болгодый башка-башка аргалар тузалангылайт. Темдектезе, «Спутникте» јол-јорыктын кезигин теплоход-керепле өдүп, артканын самолетло учарын тузаланганы эптү болгонын көргүсти.

1980 жылдын учында — 1981 жыл башталарда јашөскүримнин Түндүк-Күнбадыш Африкага јетире, анайда ок Латинский Американын ороондоры јаар јол-јорыгында 2,4 мун советский уулдар ла кыстар турушты.

Советский јашөскүрим Латинский Американын кезик ороондорында болгоны керегинде ол ороондордын газет-журналдарында, радио ло телевидение ажыра јакшы айдылды. «Слер бистин ороонго келип жүргенеер СССР керегинде күнүн сайын айдып тургандары көк төгүн болгонын көргүсти» — деп, Колумбиянын компартиязынын исполкомынын члени Торибло Баррато айтты.

Амыр-энчү колбулардын өштүлери социалистический ороондорды Хельсинкиде өткөн текшиевропейский јуунда «Гуманитарный ла өскө дө керектерде өмөлөжөри керегинде јөптөшкөнин бузуп турулар деп бурулап, бойлоры телекейде культурный колбуларды, ол тоодо туризмди бойлорынын јилбүлерине јарамыкту јанынан ондоп јадылар. «Туристтер» деп адалып бистин ороонго келип турган улустын кезигин империализмнин каршулу иш өткүрип турган органдары СССР керегинде јаман немелер јуурга, анайда ок бойлорынын агенттерин Советский Союзты јамандаган литература ийерге тузаланып јадылар. Ол јанынан «Телекейлик амнис-

тия» деген организация, коммунизмге удурлажарыла каршулу иш өткүрүп турган төс жерлер, империалисттер азырап ла башкарып турган эмигранттардын группалары анчада латын күүренип турулар.

Советский Союзка ла социализмнин өскө дө ороондорына удурлаштыра каршулу иш өткүрүп турган бу оргнизациялар СССР-ден ле өскө дө социалистический госуларстволордон Күнбадыштагы ороондор јаар јорыктап турган туристтерди база ајару јок артырбай турулар. Анчада ла јүзүн-башка фирмалардын ла социологический шинжү өткүрер бюролордын адынан иштеп турган шпиондордын ујаларынын агенти эрчимдү иштегилейт. Олор Венада, Лондондо, Парижте, Римде, Стокгольмдо социализмнин ороондорынан барган туристтер түшкен гостиницаларда, отельдерде ле ресторанда айланышкылайт.

Мында бис јүк ле кезик керектерди темдектедис. Је бу да айдылганы кем амыр-энчү коштой туруп, өмөлөжип, најылык колбуларлу болорго кичеенип турганын, кем эмдиги өйдө телекейде тегин де кату айалганы там коомойтыдарга өштөжип, јамандажарга турганын јарт керелейт.

Д. Сортияков,
КПСС-тин обкомынын лекторы

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано к печати 2.03.83. Усл. п. л. 2,09. Уч.-изд. л. 1,85.
Формат 60x84/16. Тираж 500 экз. Заказ 939. Цена 4 коп.
АН 09379.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства,
г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская
типография, пр. Коммунистический, 27.

4 акча